

MEĐUNARODNA
MULTIDISCIPLINARNA KONFERENCIJA

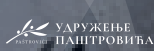
SVETI STEFAN

KULTURNO NASLJEĐE PAŠTROVIĆA

11–13. APRIL 2025. GODINE
HOTEL „MONTENEGRO“, BEČIĆI

KNJIGA SAŽETAKA

Co-funded by
the European Union

European
Heritage
Hub

Naučni odbor | Scientific Committee

Prof. dr Miško Rađenović | Crna Gora (predsjednik)

Prof. dr Eđidio Ivetić | Italija

Dr Mirjana Blagojević | Srbija

Prof. dr Ilija Lalošević | Crna Gora

Prof. dr Đorđe Krivokapić | Srbija

Mr Dušan Medin | Crna Gora

Organizacioni odbor | Organization Committee

Dijana Rađenović (predsjednica)

Mr Dušan Medin

Mr Blažo Kažanegra

Prof. dr Miško Rađenović

Jasenska Lalović

Urednici | Editors

Dijana Rađenović

Mr Dušan Medin

Konferencija se realizuje zahvaljujući podršci pilot-projekta
European Heritage Hub, koji je sufinansirala
Evropska unija i uz podršku Fondacije ALIPH.

Conference is realised thanks to the support of the European
Heritage Hub pilot Project co-funded by the European Union
and supported by the ALIPH Foundation.

MEĐUNARODNA
MULTIDISCIPLINARNA KONFERENCIJA

SVETI STEFAN

KULTURNO NASLJEĐE PAŠTROVIĆA

11–13. APRIL 2025. GODINE
HOTEL „MONTENEGRO“, BEČIĆI

KNJIGA SAŽETAKA

SVETI STEFAN
2025

SADRŽAJ | CONTENT

Uvod Introduction.....	7
Program Programme.....	15
Sažeci Abstracts.....	23
Bilješke Notes.....	87

UVOD INTRODUCTION

MEĐUNARODNA MULTIDISCIPLINARNA
KONFERENCIJA „SVETI STEFAN:
KULTURNO NASLJEĐE PAŠTROVIĆA“

Sveti Stefan nije samo prestižna turistička destinacija već slojevit kulturna cjelina – simbol identiteta Paštrovića i jedno od najupečatljivijih mjesta kolektivnog pamćenja u Crnoj Gori. Od srednjovjekovne tvrđave do ekskluzivnog hotela, ovo izuzetno mjesto nosi u sebi kompleksnu istoriju i duboku povezanost sa zajednicom koja ga je stvarala, u njemu živjela i čuvala ga.

U savremenom kontekstu Sveti Stefan i njegovo kulturno zaleđe suočavaju se s izazovima: od neadekvatne privatizacije, zatvaranja prostora i ograničenja pristupa građanima do gubitka veza s nasljeđem koje pripada svima. Upravo zbog toga prva Međunarodna multidisciplinarna konferencija „Sveti Stefan: kulturno nasljeđe Paštrovića“ ima za cilj da inicira dijalog između stručnjaka, institucija, građana i međunarodnih partnera kako bi se izgradili održivi modeli upravljanja kulturnim pejzažima koji uvažavaju i štite javni interes.

Konferencija je završna faza šireg projekta koji realizuje NVO „Sveti Stefan, naš dom“ uz podršku European Heritage Hub pilot-projekta, koji je sufinansirala Evropska unija i podržala Fondacija ALIPH.

Riječ je o inicijativi koja objedinjuje naučnoistraživački, dokumentaristički, edukativni i kulturno-umjetnički pristup u cilju boljeg poznavanja, te unapređenja valorizacije i zaštite Svetog Stefana i, generalno, kulturnog pejzaža Paštrovića.

U okviru projekta izrađen je i dokumentarni film „Hotel, grad, ljudi“ u produkciji DAA Montenegro d. o. o. iz Podgorice, koji kroz vizuelni narativ bilježi slojevit priču o ostrvu, ljudima i njihovom odnosu prema prostoru – kao izrazu identiteta, pri-

padnosti i borbe za očuvanje prava na zajedničko dobro. Film će premijerno biti prikazan tokom konferencije, kao dio bogatog trodnevnog programa.

Konferencijski program obuhvata: plenarna izlaganja i tematske sesije o očuvanju urbane cjeline i okolnog kulturnog pejzaža Svetog Stefana, ulogu zajednice u upravljanju baštinom, evropske i nacionalne politike zaštite, identitetsku i istorijsku dimenziju Svetog Stefana, veze sa Venecijom i jadranskim kulturnim prostorom, pitanja javnog pristupa i prava na prostor, kao i prava na nasljeđe, razne primjere dobre prakse iz Crne Gore i inostranstva.

Više od 30 stručnjaka iz Crne Gore, regiona i Evrope – arheolozi, arhitekte, istoričari, istoričari umjetnosti, konzervatori-restauratori, sociolozi, pravници i predstavnici civilnog društva – dijeliće svoje uvide i iskustva u naučno argumentovanoj diskusiji. Poseban značaj konferenciji daju prisustvo i aktivno učešće lokalne zajednice – mještana, kulturnih radnika i aktivista, čime se afirmiše participativni pristup u procesima zaštite kulturne baštine.

Konferenciju prati i objavljivanje ove knjige sažetaka, koja objedinjuje rezimee prijavljenih radova, informativni materijal o projektu, partnerima i organizatoru, te predstavlja koristan dokument za diseminaciju rezultata i nastavak javnog dijaloga.

Projekat se realizuje u partnerskoj saradnji sa: Društvom za kulturni razvoj „Bauo“ iz Petrovca na Moru, Fondacijom „Bankada“ iz Svetog Stefana, Udruženjem Paštrovića iz Petrovca na Moru i Udruženjem Paštrovića i prijatelja Paštrovića „Drobni pijesak“ iz Beograda, kao i uz svesrdnu podršku bečkih hotela „Montenegro“ i „Iberostar“, te više pojedinaca volontera iz zemlje i inostranstva.

U vremenu kada se kulturna baština sve češće suočava s pritiscima komercijalizacije, ekskluzivizacije i banalizacije, kao i za borava, ova konferencija predstavlja poziv da zajedno djelujemo u pravcu pravednijih modela upravljanja nasljeđem. Jer, Sveti Stefan nije samo prostor – on je živa priča. A priče ne smiju prestati.

*Dijana Rađenović,
predsjednica Organizacionog odbora*

INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
CONFERENCE “SVETI STEFAN:
THE CULTURAL HERITAGE OF PAŠTROVIĆI”

Sveti Stefan is not only a prestigious tourist destination but also a layered cultural entity – a symbol of Paštrovići identity and one of the most striking places of collective memory in Montenegro. From a medieval fortress to an exclusive hotel, this exceptional site holds within it a complex history and a deep connection with the community that created it, lived in it, and preserved it.

In the contemporary context, Sveti Stefan and its cultural hinterland face several challenges: from inadequate privatization, closure of the space and restricted public access, to a loss of connection with heritage that belongs to everyone. For this very reason, the first International Multidisciplinary Conference “Sveti Stefan: The Cultural Heritage of Paštrovići” aims to initiate a dialogue between experts, institutions, citizens, and international partners to build sustainable models for managing cultural landscapes that respect and protect the public interest. The conference represents the final stage of a broader project implemented by the NGO “Sveti Stefan naš dom” (“Sveti Stefan Our Home”) with support from the European Heritage Hub pilot project, co-financed by the European Union and supported by the ALIPH Foundation.

This initiative combines scientific-research, documentary, educational, and cultural-artistic approaches to achieve better understanding, valorization, and protection of Sveti Stefan and, more broadly, the cultural landscape of Paštrovići.

As part of the project, a documentary film titled “Hotel, Town, People”, produced by DAA Montenegro Ltd. from Pod-

gorica, was created. Through visual narrative, the film captures the layered story of the island, its people, and their relationship to the space – as an expression of identity, belonging, and the fight to preserve the right to the commons. The film will have its premiere during the conference as part of a rich three-day program.

The conference program includes: keynote lectures and thematic sessions on the preservation of the urban ensemble and the surrounding cultural landscape of Sveti Stefan; the role of the community in heritage management; European and national protection policies; the identity and historical dimension of Sveti Stefan; its connections with Venice and the Adriatic cultural sphere; questions of public access and the right to space, as well as the right to heritage; and various examples of good practice from Montenegro and abroad.

More than 30 experts from Montenegro, the region, and Europe – archaeologists, architects, historians, art historians, conservator-restorers, sociologists, legal experts, and civil society representatives – will share their insights and experiences in scientifically grounded discussion. A special quality of the conference is the presence and active participation of the local community – residents, cultural workers, and activists – which affirms a participatory approach to heritage protection processes.

The conference is accompanied by the publication of this Book of Abstracts, which brings together summaries of submitted papers, informational material about the project, partners and organizers, and serves as a valuable document for disseminating results and continuing public dialogue.

The project is implemented in partnership with: the Association for Cultural Development “Bauo” from Petrovac na Moru, the “Bankada” Foundation from Sveti Stefan, the Paštrovići Association from Petrovac na Moru, and the Paštrovići and Friends of Paštrovići Association “Drobni pijesak” from Belgrade, with generous support from the Bečići hotels “Montenegro” and “Iberostar”, as well as numerous volunteers from Montenegro and abroad.

At a time when cultural heritage is increasingly facing pressures of commercialization, exclusivity, trivialization, and

even oblivion, this conference stands as a call to act together toward more fair models of heritage management. Because Sveti Stefan is not just a place – it is a living story. And stories must never cease.

Dijana Rađenović
Chairwoman of the Organizing Committee

PROGRAM | PROGRAMME

I DAN | PETAK, 11. APRIL
HOTEL „MONTENEGRO“, BEČIĆI

SVEČANO OTVARANJE KONFERENCIJE

12.00 RIJEČ DOMAĆINA

Dijana Rađenović | NVU „Sveti Stefan naš dom“, Sv. Stefan
Mr Dušan Medin | NVU Društvo za kulturni razvoj „Bauo“, Petrovac na Moru

Mr Blažo Kažanegra | Fondacija „Bankada“, Sv. Stefan
Prof. dr Miško Rađenović | Udruženje Paštrovića, Budva
Jasenska Lalović | Udruženje „Drobni pijesak“, Beograd

OBRAĆANJA ZVANICA

Jakov Milatović | Predsjednik Crne Gore
Sneška Quaedvlieg-Mihailović | Evropa nostra
Nikola Jovanović | Predsjednik Opštine Budva
Vučić Četković | savjetnik premijera Vlade Crne Gore za kulturu i mlade
Doc. dr Predrag Zenović | glavni pregovarač Crne Gore s Evropskom unijom

MUZIČKI PROGRAM

Hor JU Osnovna škola „Mirko Srzentić“, Petrovac na Moru (digirentica Jelena Pavićević)
KUD „Kanjoš“, Budva

13.00 KOKTEL DOBRODOŠLICE

14.00 SESIJA I: U (NE)SKLADU PRIRODE, PROSTORA I LJUDI

Aleksandra Kapetanović | Crna Gora | PREDSTAVLJANJE KONCEPTA ISTRAŽIVANJA KULTURNOG PEJZAŽA SVETOG STEFANA SA KONTAKT-ZONOM
Doc. dr Višnja Kisić | Srbija | OD SPREGE KAPITALIZMA I BAŠTINE KA NASLEĐU KAO ZAJEDNIČKOM: ŠTA NAS SLUČAJ SVETOG STEFANA I MILOČERSKOG

PARKA UČI

Prof. dr Edin Jašarović | Crna Gora | DRŽAVA U ULOZI
„LOŠEG PREDUZETNIKA“ – STUDIJA SLUČAJA OSTRVA
SVETI STEFAN IZ ASPEKTA KULTURNE I EKONOMSKE
VALORIZACIJE

Predsjedava mr Dušan Medin | Crna Gora

15.30 PAUZA

16.00 SESIJA II: BAŠTINA I RAZVOJ: TAČKE SUSRETA

Prof. dr Edidio Ivetić | Italija | VENECIJA I ISTOČNI
JADRAN: GRANIČNA PODRUČJA

Prof. dr Ilija Lalošević | Crna Gora | ZAŠTITA I
REVITALIZACIJA PRIRODNOG I KULTURNO-ISTORI-
JSKOG PODRUČJA KOTORA NA LISTI SVJETSKJE
BAŠTINE UNESCOA

Mr Ivan Vratnica | Austrija | GRADITELJSKO NASLJEDE
SVETOG STEFANA I ZALEĐA IZ XIX VIJEKA

Predsjedava Aleksandra Kapetanović | Crna Gora

17.30 PAUZA

18.00 SESIJA III: SLATKO-GORKI UKUSI TURIZMA

Prof. dr Miško Rađenović | Crna Gora | ORGANIZACIJA
I TEHNOLOGIJA RADA HOTELA „SVETI STEFAN“
U PERIODU OD 1981. DO 1986. GODINE

Mr Božena Jelušić | Crna Gora | GASTRONOMIJA KAO
ŽIVI MUZEJ

Prof. dr Đorđe Krivokapić | Srbija | IGROM KROZ
BAŠTINU: MILOČERSKI PASOŠ KAO VODIČ ZA
KULTURNI TURIZAM

Predsjedava prof. dr Edin Jašarović | Crna Gora

19.30 VEČERA ZA UČESNIKE

II DAN | SUBOTA, 12. APRIL
HOTEL „MONTENEGRO“, BEČIĆI

10.00 SESIJA IV: GVOZDENA VRATA SERENISIME

Federico Moro | Italija | GVOZDENA VRATA
SERENISIME: BUDVA – POĐBADAC – PAŠTROVIĆI
– SVETI STEFAN

Dr Patrizia Valle | Italija | ZAŠTITA, KONZERVACIJA,
RESTAURACIJA, REANIMACIJA I REINTEGRACIJA
SLIKE VOJNIH ODBRAMBENIH OBJEKATA MLETAČKE
REPUBLIKE U KVADRILATERALU CRNE GORE:
GVOZDENA VRATA SERENISIME. SLUČAJEVI
UPOREDBE

Pietrangelo Pettenò | Italija | SVETI STEFAN:
„ZAJEDNICA OKUPLJENA OKO NASLJEĐA“ ZA
OČUVANJE BAŠTINE I OBEZBJEĐIVANJE
DRUŠTVENO I EKOLOŠKI ODRŽIVE BUDUĆNOSTI
PAŠTROVIĆA

Predsjedava prof. dr Ilija Lalošević | Crna Gora

11.30 PAUZA

12.00 SESIJA V: OD LEGENDARNOG DO ISTORIJSKOG

Dr Mirjana Blagojević | Srbija | SUDSTVO PAŠTROVSKE
DEMOKRATIJE

Mr Vasily Kuznetsov | Rusija – Crna Gora | CIVILIZACIJA
PAŠTROVSKOG KRAJA: KA POSTAVLJANJU PITANJA

Mr Blažo Kažanegra | Crna Gora | ISTORIJA
NASTANKA SVETOG STEFANA: LEGENDA, ČINJENICE
I PRETPOSTAVKE

Predsjedava prof. dr Siniša Jelušić, akademik | Crna
Gora

13.30 RUČAK ZA UČESNIKE

16.00 SESIJA VI: NASLJEĐE (U) SADAŠNJOSTI I BUDUĆNOSTI

Prof. emer. Branislav Mitrović, akademik | Srbija |

ZID, SENKA I VRTAČA U SAVREMENIM PROSTORNIM
MODELIMA NA CRNOGORSKOM PRIMORJU –
PAŠTROVSKI AMBIJENT KAO INSPIRACIJA

Mr Dobrila Vlahović | Crna Gora | KULTURNA BAŠTINA
IZMEĐU JAVNOG INTERESA I PRIVATNOG
UPRAVLJANJA: SLUČAJ SVETOG STEFANA

Mr Angelina Ražnatović | Crna Gora | PREDLOG
ODRŽIVOG UPRAVLJANJA KULTURNIM DOBROM
KROZ KONCEPT EKOMUZEJA: STUDIJA SLUČAJA
SVETI STEFAN

Mr Dušan Medin | Crna Gora | BAŠTINJENJE
NASLJEĐA SVETOG STEFANA

Predsjedava dr Mirjana Blagojević | Srbija

18.00 PAUZA

18.30 SESIJA VII: (NE)MOĆ ZAŠTITARSKOG SEKTORA

Gordana Ražnatović | Crna Gora | SVETI STEFAN
– RAZVOJ KULTURNOG DOBRA I ZNAČAJ TEHNIČKE
DOKUMENTACIJE ZA PROCES REVALORIZACIJE

Dr Dejan Gazivoda | Crna Gora | ZAŠTITNA
ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA OSTATAKA CRKVE U
BLOKU 25 NA SVETOM STEFANU

Prof. dr Goran Radović | Crna Gora | REKONSTRUKCIJA
I OBNOVA CRKVE ROĐENJA BOGORODICE – CRKVE
ALEKSANDRA NEVSKOG NA SVETOM STEFANU

Predsjedava mr Dobrila Vlahović | Crna Gora

20.00 VEČERA ZA UČESNIKE

III DAN | NEDJELJA, 13. APRIL
HOTEL „MONTENEGRO“, BEČIĆI

- 10.00 SESIJA VIII: KODOVI PSIHOLOGIJE, RELIGIJE I UMJETNOSTI
Prim. dr Srđa Zlopaša | Crna Gora | PSIHOLOŠKI
ASPEKTI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA KULTURNO-
-PRIRODNE CJELINE SVETOG STEFANA
Mr Lucija Đurašković | Crna Gora | KULT SVETOG
ARHIĐAKONA STEFANA U PAŠTROVIĆIMA
Prof. dr Siniša Jelušić, akademik | Crna Gora | STEFAN
MITROVIĆ – PJESNIK I MUČENIK
Predsjedava Jasenka Lalović | Srbija
- 11.30 PAUZA
- 12.00 KNJIŽEVNOST KAO KARIKA IZMEĐU BAŠTINE I VIZIJE
Razovor s književnicom Jasenkom Lalović;
moderatorica mr Katina Đoković
- 13.00 PREMIJERA DOKUMENTARNOG FILMA *HOTEL, GRAD, LJUDI* (DAA MONTENEGRO, 2025)
- 13.45 RAZGOVOR S AUTORSKIM TIMOM FILMA *HOTEL, GRAD, LJUDI*
Moderator mr Dušan Medin
- 14.15 ZATVARANJE KONFERENCIJE
- 14.30 RUČAK ZA UČESNIKE

SAŽECI | ABSTRACTS

Aleksandra Kapetanović, Crna Gora

PREDSTAVLJANJE KONCEPTA ISTRAŽIVANJA
KULTURNOG PEJZAŽA SVETOG STEFANA
SA KONTAKT-ZONOM

Sažetak: Tokom 2025. godine nevladina organizacija EXPEDITIO iz Kotora sprovodi istraživanje i izradu Studije kulturnog pejzaža Svetog Stefana sa proširenom kontakt-zonom. Istraživanje se realizuje u okviru projekta koji implementira Fondacija „Bankada“, a koji su odobrile Evropa nostra i Institut Evropske investicione banke u okviru programa „7 najugroženijih“. Opšti cilj ovog projekta je očuvanje kulturnog pejzaža Svetog Stefana kroz identifikaciju elemenata i vrijednosti kulturnog pejzaža Paštrovića i Paštrovske gore i njihove povezanosti sa Svetim Stefanom. Glavne aktivnosti u okviru procesa izrade Studije kulturnog pejzaža uključuju: identifikaciju i mapiranje svih ključnih elemenata kulturnog pejzaža Paštrovića i Paštrovske gore (sela, tumuli, crkve, utvrđenja, kule, katuni/torovi, istorijske staze) korišćenjem GIS-a; analizu međusobne povezanosti ovih elemenata sa Svetim Stefanom i identifikaciju vrijednosti kompletnog kulturnog pejzaža, kao i analizu mogućnosti i davanje preporuka za zaštitu kulturnog pejzaža Svetog Stefana. Istraživanje će sprovoditi stručni tim koji čine eksperti iz različitih oblasti, uz participativno uključivanje lokalne zajednice. Očekuje se da će rezultati Studije poslužiti kao osnova za dalju zaštitu kulturnog pejzaža Svetog Stefana, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou. Na konferenciji će biti predstavljen koncept istraživanja čija je realizacija u toku.

Ključne riječi: kulturni pejzaž, kulturna baština, Sveti Stefan, Paštrovska gora, Paštrovići

Aleksandra Kapetanović, Montenegro

PRESENTING THE RESEARCH CONCEPT
OF THE CULTURAL LANDSCAPE OF SVETI
STEFAN WITH THE CONTACT ZONE

Abstract: In 2025, the non-governmental organization EXPEDITION from Kotor is conducting research and preparing a Study on the Cultural Landscape of Sveti Stefan, including an extended contact zone. The research is being carried out within the framework of a project implemented by the “Bankada” Foundation, and approved by Europa Nostra and the European Investment Bank Institute as part of the “7 Most Endangered” programme. The overall aim of the project is the preservation of the cultural landscape of Sveti Stefan through the identification of key elements and values of the Paštrovići and Paštrovska gora cultural landscape, and their interconnection with Sveti Stefan. The main activities in the process of preparing the Cultural Landscape Study include: identification and mapping of all key elements of the Paštrovići and Paštrovska gora cultural landscape (villages, barrows, churches, fortifications, towers, shepherd settlements, historical paths) using GIS technology; analysis of the interrelation between these elements and Sveti Stefan, and identification of the values of the entire cultural landscape, and analysis of possibilities and provision of recommendations for the protection of the cultural landscape of Sveti Stefan. The research is being carried out by a professional team of experts from various fields, with participatory involvement of the local community. The results of the Study are expected to serve as a foundation for the future protection of the cultural landscape of Sveti Stefan, both nationally and internationally. Research concept that is currently in progress will be presented at the conference.

Keywords: cultural landscape, cultural heritage, Sveti Stefan, Paštrovska gora, Paštrovići

Doc. dr Višnja Kisić, Srbija

OD SPREGE KAPITALIZMA I BAŠTINE KA
NASLEĐU KAO ZAJEDNIČKOM: ŠTA NAS SLUČAJ
SV. STEFANA I MILOČERSKOG PARKA UČI

Sažetak: Kapitalizam i njime uspostavljeni načini otuđenja, ekstrakcije, eksploatacije i komodifikacije života u najrazličitijim formama pokušavaju da uđu u sve pore su-nastajanja. Tlo, teritorije, vazduh, vode, hranu, intimu. Moderni režim baštine nije izdvojen od kapitalističke logike akumulacije kapitala i otuđenja, već je njen sastavni deo, deo koji simbolički održava kapitalistički sistem. U ovom izlaganju baviću se upravo ovim čudnim a intimnim zagrljajem modernog režima baštine i kapitalizma, i pitati se kako misliti i osećati nasleđe van kapitalističke logike. Nasleđe kao zajedničko, uvek deljeno su-postajanje, u kome imperativi održavanja razvoja i rasta nisu jedine moguće budućnosti. Kroz prizmu širenja granica kapitalizma iščitavam i recentnu sudbinu kulturnog dobra Sveti Stefan i Miločerskog parka, moguću upravo u sprezi globalnog kapitala i državnog aparata. Kao alternativu ovoj logici tumačim zahteve meštana za vraćanje zajedničkog, a otetog, dodajući još neke, spekulativne, a moguće scenarije razumevanja i tretiranja ovog nasleđa kao zajedničkog u postrazvojnoj, postkapitalističkoj budućnosti.

Ključne reči: kapitalizam, ekstrakcija, eksploatacija, akumulacija kapitala, otuđenje, baština, nasleđe

Doc. dr. Višnja Kisić, Serbia

FROM THE ENTANGLEMENT OF CAPITALISM AND HERITAGE
TO HERITAGE AS THE COMMON: WHAT IS THE CASE OF
SVETI STEFAN AND THE MILOČER PARK TEACHING US

Abstract: Capitalism and its modes of alienation, extraction, exploitation, and commodification of life in its many forms seek to penetrate all aspects of co-becoming—land, territories, air, water, food, intimacy. The modern heritage regime is not separate from the capitalist logic of capital accumulation and alienation; rather, it is an integral part of it—a symbolic pillar that sustains the capitalist system. In this presentation, I explore this strange yet intimate embrace between the modern heritage regime and capitalism, and I am asking: how can we think and feel heritage beyond capitalist logic? Heritage as the common, always a shared co-existence, where the imperatives of development and growth are not the only imaginable futures. Through the lens of capitalism’s expanding frontiers, I examine the recent fate of the cultural site of Sveti Stefan and the Miločer Park—made possible precisely through the nexus of global capital and state apparatus. As an alternative to this logic, I interpret the demands of local residents to reclaim the common that has been taken, while also offering additional, speculative yet possible, scenarios for understanding and treating this heritage as common in a post-development, post-capitalist future.

Keywords: capitalism, extraction, exploitation, capital accumulation, alienation, heritage

Prof. dr Edin Jašarović, Crna Gora

DRŽAVA U ULOZI „LOŠEG PREDUZETNIKA“ – STUDIJA
SLUČAJA OSTRVA SVETI STEFAN IZ ASPEKTA
KULTURNE I EKONOMSKE VALORIZACIJE

Sažetak: U trenutku kada država sama sebe proglasi „lošim preduzetnikom“, te prethodno podržavljani i nacionalizovani resurs kulturne baštine, iz razloga krize upravljanja, preda u zakup privatnom vlasniku, u takvom procesu nesumnjivo možemo evidentirati paradoks valorizacije. Valorizacija kao proces pravnog, ali i ekonomskog vrednovanja može se racionalizovati u različitim pravcima i kao termin koji je suštinski obilježio vrijeme turbulentne društvene tranzicije ne smije se isključivo vezivati za nju. Međutim, u bilo kojem njenom operativnom tumačenju i interpretaciji da je koristimo – kada govorimo o ostrvu Sv. Stefan morali bismo opet promisliti onu funkcionalnu definiciju valorizacije koja referiše na stvaranje dodate vrijednosti. I to one vrijednosti koja se u javnosti neće manifestovati kao „tragedija javnog interesa“ već kao uspješna priča koja može da generiše i ekonomski potencijal na jednoj i kulturni potencijal na drugoj strani. Sa te polazne tačke ova rasprava mogla bi da aludira i na sam korijen problema, a koji se tiče generalnog uređenja sistema crnogorskog društva u cjelini.

Ključne riječi: valorizacija, kulturna baština, interpretacija, kriza upravljanja

Prof. dr. Edin Jašarović, Montenegro

THE STATE AS A “BAD ENTREPRENEUR” – A CASE STUDY
OF THE ISLAND OF SVETI STEFAN FROM THE PERSPECTIVE
OF CULTURAL AND ECONOMIC VALORIZATION

Abstract: When the state declares itself a “bad entrepreneur” and, due to a governance crisis, leases out a previously nationalized cultural heritage asset to a private entity, we can clearly observe a paradox of valorisation. Valorisation, as a process of legal and economic evaluation, can be rationalized in various directions, and although the term is largely associated with the era of turbulent social transition, it should not be exclusively tied to it. Still, in any of its operative interpretations, when speaking about the island of Sveti Stefan, we must revisit the functional definition of valorisation – one that refers to the creation of added value. Importantly, that value should not be perceived by the public as a “tragedy of public interest”, but rather as a successful story capable of generating both economic and cultural potential. From this starting point, the discussion may also allude to the root of the issue – the overall structural organization of Montenegrin society.

Keywords: valorisation, cultural heritage, interpretation, governance crisis

Prof. dr Eđidio Ivetić, Italija

VENECIJA I ISTOČNI JADRAN: GRANIČNA PODRUČJA

Sažetak: Novo promišljanje „pomorske države“, Stato da Mar, Mletačke Republike otvara se prema proučavanju prirode upravnog i političkog sistema koji je Venecija razvila kroz niz vjekova. Unutar pomorskog mletačkog sistema, koji je bio, kao takav, jedinstven na Mediteranu, Boka Kotorska i Crnogorsko primorje imali su ključnu ulogu do kraja Republike 1797. godine kao granično područje, te s Jonskim otocima kao vrata Jadrana.

Ključne riječi: Mletačka Republika, istočni Jadran, jadranska granična područja, Crnogorsko primorje

Prof. dr. Eđidio Ivetić, Italy

VENICE AND THE EASTERN ADRIATIC: BORDERLANDS

Abstract: A renewed interpretation of the “maritime state”—Stato da Mar of the Venetian Republic—opens the way for a deeper study of the nature of the administrative and political system that Venice developed over several centuries. Within this uniquely Mediterranean maritime system, the Bay of Kotor and the Montenegrin coast played a crucial role up until the fall of the Republic in 1797, serving as a borderland and, together with the Ionian Islands, as the gateway to the Adriatic.

Keywords: Venetian Republic, Eastern Adriatic, Adriatic borderlands, Montenegrin coast

Prof. dr Ilija Lalošević, Crna Gora

ZAŠTITA I REVITALIZACIJA PRIRODNOG I
KULTURNO–ISTORIJSKOG PODRUČJA KOTORA
NA LISTI SVJETSKE BAŠTINE UNESCOA

Sažetak: Prezentacija sadrži multidisciplinarni pristup zaštiti i revitalizaciji nasljeđa područja Kotor, upisanog na UNESCO listu svjetske baštine. Izložena su osnovna polazišta za zaštitu, revitalizaciju i održivi razvoj kulturnog nasljeđa. Najsveobuhvatniji rezultati u oblasti studija kulturnog nasljeđa, konzervacije i revitalizacije u okviru zaštićenog regiona do sada su postignuti u starim gradovima, u Perastu i posebno u starogradskom jezgru Kotor, istorijskom nukleusu unutar srednjovjekovnih bedema. Istraživanja, studije i restauratorski radovi *lege artis* izvedeni su na sakralnim građevinama, rezidencijalnim cjelinama i fortifikacijama. Nasuprot tome, u vezi s investicionim radovima koji se tiču izgradnje masivnih novih rezidencijalnih zgrada, kondominijumskih apartmanskih kompleksa i drugih neodgovarajućih aktivnosti investitora evidentna su kritička mišljenja. Zbog intenzivne nekontrolisane urbanizacije i neadekvatnog planiranja aktivnosti, posebna pažnja treba da bude posvećena delikatnim procedurama urbane konzervacije, zaštite i revitalizacije kulturnog pejzaža, turističkih aktivnosti i drugim pitanjima prema kriterijumima i standardima međunarodne zajednice.

Ključne riječi: Boka Kotorska, Kotor, svjetska baština, zaštita kulturne baštine, održivi razvoj

Prof. dr. Ilija Lalošević, Montenegro

PROTECTION AND REVITALIZATION OF THE NATURAL
AND CULTURAL-HISTORICAL REGION OF KOTOR INS-
CRIBED ON THE UNESCO WORLD HERITAGE LIST

Abstract: Presentation contains multidisciplinary approach on the protection and revitalization of the heritage of the Kotor region inserted in the UNESCO World Heritage List. The basic standpoints for the protection, revitalization and sustainable development of the cultural heritage are exposed. The most comprehensive results, in the field of the cultural heritage studies, preservation and revitalization, within protected region so far have been achieved in the old towns Perast, and especially Kotor old urban core, historical nucleus within the medieval town ramparts. Researches, studies and „lege artis” restoration works were performed on sacral buildings, residential ensembles and fortifications. Contrary, regarding investment works concerning construction of the massive new residential buildings, condo apartment complexes and other inappropriate developer's activities, critical opinions are evident. Because of the treats of intensive uncontrolled urbanisation and nonadequate planning activities, special attention should be paid to the delicate procedures of urban conservation, preservation and revitalization of cultural landscape, tourism activities and other issues according the criteria and standards of international community.

Keywords: Boka Kotorska Bay, Kotor, world heritage, historic preservation, sustainable development

Mr Ivan Vratnica, Austrija

GRADITELJSKO NASLJEĐE SVETOG STEFANA I ZALEĐA IZ XIX VIJEKA

Sažetak: U ovom izlaganju autor će dati osvrt na ključne elemente graditeljskog nasljeđa Svetog Stefana i njegovog zaleđa nastalog tokom XIX vijeka, koje je u cijelosti ili fragmentarno sačuvano do danas. Poseban fokus biće na graditeljskoj zaoštavštini nastaloj tokom vlasti Austrijske, odnosno Austrougarske Monarhije, koja je paštrovskom regijom, kao i ostatkom istočne obale Jadrana, vladala gotovo cijeli vijek, ostavivši za sobom brojne materijalne tragove u arhitekturi i urbanizmu, te katastru. U kontekstu ove teme kao veoma važni ističu se fortifikacioni objekti (tvrđave Kosmač, Sveti Spiridon, Kopac, Presjeka...) i putna i druga infrastruktura (tzv. austrougarski put), podizani za potrebe odbrane i lakše komunikacije na najjužnijim teritorijama Carstva. Osim sagledavanja šireg društvenopolitičkog i istorijskog okvira nastanka ovih objekata, u prezentaciji će biti riječi i o njihovim funkcionalnim, arhitektonskim i estetskim osobnostima, dok će posebna pažnja biti posvećena i savremenoj valorizaciji ovog vrijednog i brojnog graditeljskog nasljeđa, nažalost, danas uglavnom zapuštenog, nedovoljno istraženog i nepoznatog kako lokalnoj zajednici tako i široj javnosti.

Ključne riječi: Sveti Stefan, zaleđe, Paštrovići, fortifikaciona arhitektura, tvrđave, Austrougarska Monarhija

Ivan Vratnica, MA, Austria

THE 19TH-CENTURY ARCHITECTURAL HERITAGE OF SVETI STEFAN AND ITS HINTERLAND

Abstract: This presentation provides an overview of the key elements of the 19th-century architectural heritage of Sveti Stefan and its surrounding hinterland, which have been either fully or partially preserved to this day. Special focus is placed on the architectural legacy created during the rule of the Austrian, later Austro-Hungarian Empire, which governed the region of Paštrovići—along with the rest of the eastern Adriatic coast—for nearly a century. This period left behind numerous material traces in architecture, urban planning, and land cadastre records. Of particular importance within this context are the fortification structures (such as the fortresses of Kosmač, Sveti Spiridon, Kopac, Presjeka...) as well as road and other infrastructure (notably the so-called Austro-Hungarian Road), built for purposes of defense and improved communication in the southernmost territories of the Empire. In addition to examining the broader socio-political and historical background of these structures, the presentation will also address their functional, architectural, and aesthetic characteristics. Special attention will be given to the contemporary valorization of this valuable and abundant architectural heritage, which today remains largely neglected, insufficiently researched, and unfamiliar to both the local community and the wider public.

Keywords: Sveti Stefan, hinterland, Paštrovići, fortification architecture, fortresses, Austro-Hungarian Empire

Prof. dr Miško Rađenović, Crna Gora

ORGANIZACIJA I TEHNOLOGIJA RADA
HOTELA „SVETI STEFAN“ U PERIODU
OD 1981. DO 1986. GODINE

Sažetak: Od otvaranja hotela „Sveti Stefan“ 1960. godine počinje ozbiljniji razvoj turizma i hotelijerstva ne samo u Paštrovićima nego i u opštini Budva, kao i u cijeloj Crnoj Gori. Stavljen na turističku mapu svijeta kao jedan od najboljih hotela (najbolji 1974), ovaj hotel svrstava Crnu Goru i tadašnju Jugoslaviju u sami vrh svjetskog turizma. Javljaju se i počeci razvoja privatnog smještaja, a formira se i istoimeno naselje na obroncima brda u zaleđu hotela. Lokalno stanovništvo se seli iz okolnih sela i zapošljava za potrebe hotela. Zabilježeni rezultati i tehnologija rada u periodu od 1981. do 1996. svjedok su dobrom poslovanju, ali i nedaćama sa kojima se sreće tadašnji turizam.

Ključne riječi: Sveti Stefan, turizam, poslovanje, tehnologija rada, istorija

Prof. dr. Miško Rađenović, Montenegro

ORGANIZATION AND WORK TECHNOLOGY
OF THE “SVETI STEFAN” HOTEL
IN THE PERIOD 1981–1986

Abstract: The opening of the “Sveti Stefan” hotel in 1960 marked the beginning of a more serious development of tourism and hospitality not only in the region of Paštrovići, but also in the municipality of Budva and throughout entire Montenegro. Placed on the global tourist map as one of the best hotels in the world (ranked best in 1974), this hotel positioned Montenegro and the former Yugoslavia among the top destinations in international tourism. This period also saw the emergence of private accommodation services and the formation of a settlement with a name of Sveti Stefan on the slopes behind the hotel. Local residents moved from nearby villages and found employment within the hotel’s operations. The recorded results and work technology from the period from 1981 to 1986 testify not only to successful business practices but also to the challenges faced by tourism at the time.

Keywords: Sveti Stefan, tourism, business operations, work technology, history

Mr Božena Jelušić, Crna Gora

GASTRONOMIJA KAO ŽIVI MUZEJ

Sažetak: Pojačana svijest o značaju očuvanja kulturne baštine Budve i Paštrovića javila se kao odgovor na nagle i nedovoljno promišljene promjene u ambijentalnim, urbanim, kulturnim i društvenim sferama koje su nekada činile ovaj prostor centrom interesovanja turista i putnika. Jedan od načina za reafirmaciju identiteta ovih područja jeste kroz gastronomiju, posebno isticanjem njihovih suptilnih razlika i specifičnosti. Proces pripreme i konzumacije hrane odražava „istoriju dugog trajanja“, pružajući mogućnost sagledavanja identiteta mjesta iz unutrašnje perspektive. Hrana i piće omogućavaju turistima da ovaj kraj dožive kroz lično iskustvo i emociju. Budva i Paštrovići su, usljed istorijskih okolnosti, razvili kulturu samodovoljnosti i umjerenosti u ishrani, što danas predstavlja gotovo idealan model mediteranske ishrane, jedne od najzdravijih u svijetu. Iako su vjekovima bili dio Venecijanske Republike, ovi krajevi su ostali po strani od mletačke raskoši, čuvajući veze s drevnijim, pa čak i mitskim segmentima iskustva. Stoga, Budvi i Paštrovićima nije potrebno da kreiraju mit o svom trajanju u marketinške svrhe; on već autentično postoji i treba ga kontinuirano njegovati. Valorizacija hrane i pića može poslužiti kao most između tradicije i savremenosti, što je sve više u fokusu modernih putnika. Turistička gastroponuda Budve i Paštrovića može postati dinamična scena na kojoj se kultura ne prikazuje kao muzejski eksponat već se aktivno doživljava. Umjesto da nestane u globalnim trendovima, kultura hrane može biti alat za izražavanje i valorizaciju autentičnog, dubokog i živog kulturnog nasljeđa. Materijalni izraz ove inicijative mogla bi biti bogato ilustrovan i stručno utemeljena knjiga, koja bi dokumentovala i promovisala ovu jedinstvenu baštinu.

Ključne riječi: Budva, Paštrovići, kulturna baština, hrana, turizam, gastroponuda

Božena Jelušić, MA, Montenegro

GASTRONOMY AS A LIVING MUSEUM

Abstract: The growing awareness of the importance of preserving the cultural heritage of Budva and Paštrovići has emerged as a response to sudden and insufficiently thought-out changes in the environmental, urban, cultural, and social spheres that once made this region a center of interest for tourists and travelers. One way to reaffirm the identity of these areas is through gastronomy, particularly by highlighting their subtle differences and specific characteristics. The process of preparing and consuming food reflects the “long duration” of history, offering an opportunity to perceive the identity of a place from an internal perspective. Food and drink allow tourists to experience this region on a personal and emotional level. Due to historical circumstances, Budva and Paštrovići developed a culture of self-sufficiency and dietary moderation, which today closely aligns with the Mediterranean diet—one of the healthiest in the world. Although they were part of the Venetian Republic for centuries, these areas remained outside the reach of Venetian opulence, preserving links to more ancient, even mythical, layers of experience. Therefore, Budva and Paštrovići do not need to fabricate a myth of their endurance for marketing purposes; it already exists authentically and should be continuously nurtured. The valorization of food and drink can serve as a bridge between tradition and modernity, an approach increasingly valued by contemporary travelers. The gastronomic offer of Budva and Paštrovići can become a dynamic stage where culture is not displayed as a museum artifact but is actively lived and experienced. Instead of fading into global trends, food culture can become a tool for expressing and appreciating the authentic, profound, and living cultural heritage. A material manifestation of this initiative could be a richly illustrated and expertly curated book that documents and promotes this unique heritage.

Keywords: Budva, Paštrovići, cultural heritage, food, tourism, gastronomy

Prof. dr Đorđe Krivokapić, Srbija

IGROM KROZ BAŠTINU: MILOČERSKI PASOŠ KAO VODIČ ZA KULTURNI TURIZAM

Sažetak: Rad predstavlja inovativni pristup promociji lokalne baštine kroz analogni pasoš koji posetioce vodi kroz kuriranu, samovođenu turu po ključnim tačkama Pržna, Miločera i Svetog Stefana. Inspirišući se konceptima hodočasničkih i kolekcionarskih pasoša, projekat podstiče angažman sa zajednicom, razgovore s mještanima i otkrivanje lokalnih priča. Kroz pečate, vizuelne elemente i narativ pasoš postaje vodič i suvenir koji kulturni turizam čini pristupačnim, autentičnim i nezaboravnim.

Ključne reči: Miločerski pasoš, Pržno, Sveti Stefan, lokalna kulturna baština, interaktivnost, turizam, pečat

Prof. dr. Đorđe Krivokapić, Serbia

PLAYFULLY THROUGH HERITAGE: THE MILOČER PASSPORT AS A GUIDE TO CULTURAL TOURISM

Abstract: The lecture presents an innovative approach to promoting local heritage through an analog passport that guides visitors on a curated, self-led tour of key Pržno, Miločer and Sveti Stefan sites. Inspired by the concepts of pilgrimage and collector's passports, the project encourages engagement with the community, conversations with locals, and the discovery of local stories. Through stamps, visual elements, and narrative, the passport becomes both a guide and a souvenir, making cultural tourism more accessible, authentic, and memorable.

Keywords: Miločer Passport, Pržno, Sveti Stefan, local cultural heritage, interactivity, tourism, stamp

Federico Moro, Italija

GVOZDENA KAPIJA VENECIJANSKE REPUBLIKE
BUDVA – PODBADAC – PAŠTROVIĆI – SVETI STEFAN

Sažetak: Kvadrilateral Crne Gore, centriran na utvrđenim tačkama Budva – Podbadac – Paštrovići – Sveti Stefan i ojačan kulama i posmatračkim tačkama, služio je kao infrastruktura za podršku mobilnim venecijanskim snagama duž južne balkanske granice sa Osmanskim Carstvom. Bio je to strateški osjetljiv punkt nakon pada venecijanske Albanije i linije rijeke Bojane, koji su se desili nakon negativnog ishoda Prvog venecijansko-turskog rata 1478. godine. Osmanlije, stacionirane duž južne obale Skadarskog jezera i obale između Ulcinja i Bara, mogle su u svakom trenutku da presijeku istočnu jadransku rutu, na kojoj su bile zasnovane dugačke transmediteranske venecijanske rute; za njegovu odbranu, Venecija je uspostavila lanac pomorskih baza duž čitave dalmatinske obale. To je, zapravo, bilo srce Orseolove doktrine, koja je od 1000. godine predstavljala glavni stub cijele geopolitike Lagune. Da bi zaštitila baze, a posebno Kotor, linija Budva–Virpazar služila je kao odbrambena prepreka, geostrateški kontinuitet koji je opstao sve do definisanja Grimani linije, konačne granice između Venecije i Osmanskog Carstva.

Ključne riječi: Orseolova doktrina, vojna krajina, pomorska moć, geostrategija, *Stato da Màr*, Osmanlije, Morlaci, tvrđave

Federico Moro, Italy

THE IRON GATE OF SERENISSIMA REPUBLIC
BUDVA – PODBADAC – PAŠTROVIĆI – SVETI STEFAN

Abstract: The Quadrilateral of Montenegro, centered on the fortified strongpoints of Budva – Podbadac – Paštrovići – Sveti Stefan and reinforced by towers and observation posts, served as the support infrastructure for Venice's local mobile forces along the southern Balkan frontier with the Ottoman Empire. A strategically sensitive point following the fall of Venetian Albania and the Bojana River line, which occurred after the negative outcome of the First Venetian-Turkish War in 1478. The Ottomans, stationed along the southern shore of Lake Scutari and the coast between Dulcigno and Antivari (Bar), could at any moment sever the eastern Adriatic route, upon which the long-distance trans-Mediterranean Venetian routes were built; for its defense, the Republic had established a chain of naval bases along the entire Dalmatian coast. That is to say, the heart of the Orseolo Doctrine, which since the year 1000 has constituted the main pillar of the entire lagoon geopolitics. To protect the bases, and in particular Kotor, the Budva–Virpazar line served as a defensive bulwark, a geostrategic continuity that persisted until the definition of the Grimani Line, the definitive border between Venice and the Ottoman Empire.

Keywords: Orseolo Doctrine, Military Frontier, Seapower, Geostrategy, *Stato da Màr*, Ottomans, Morlacchi, Fortresses

Dr Patrizia Valle, Italija

ZAŠTITA, KONZERVACIJA, RESTAURACIJA, REANIMACIJA
I REINTEGRACIJA SLIKE VOJNIH ODBRAMBENIH OBJEKATA
MLETAČKE REPUBLIKE U KVADRILATERALU CRNE GORE:
GVOZDENA VRATA SERENISIME. SLUČAJEVI UPOREDBE

Sažetak: Četiri utvrđena grada stare Mletačke Albanije čine jedan sistem, jednu istorijsku odbrambenu liniju, obilježenu vojnom arhitekturom kojoj je neophodan jedinstveni projekat konzervacije i zaštite. Kritička, ali održiva restauracija vojnih odbrambenih objekata na venecijanskoj teritoriji, reintegracija slike, reanimacija i valorizacija razmatra se kroz studije slučaja. U tom cilju moguće je uporediti neke primjere istorijske vojne arhitekture na internacionalnom nivou: zamak, kula, utvrđena palata, utvrđena crkva, ograđeni grad, utvrđeni most, utvrđena vrata, utvrđena kuća, *antemural*, ravelin, zemljano utvrđenje. Vojna arhitektura je umjetnost prostora koja se razvija tokom vremena i koja se ne može i ne treba poništiti. Ruta postaje Arijadnina nit koja povezuje čvorne tačke fortifikacione strukture u odnosu na prirodni i istorijski pejzaž. Bastionski sistemi i venecijanski renesansni zidovi mogu se analizirati kroz transformaciju i tipološku evoluciju, posebno kroz studiju slučaja: projekat restauracije i reanimacije zidina u Padovi, od bastiona Arene do Kastel Nuova i zemljanih i podzemnih utvrđenja, odbrana ne samo gradova već i teritorije. Sistem gradova ograđenih zidinama u Veneciji prvi je primjer venecijanske teritorijalne odbrambene linije.

Ključne riječi: zamak, *antemural*, utvrđeni grad, zemljano utvrđenje, reintegracija, slika, kritička restauracija, reanimacija

Dr. Patrizia Valle, Italy

PROTECTION, CONSERVATION, RESTORATION,
REANIMATION, AND REINTEGRATION OF THE IMAGE OF
MILITARY DEFENSIVE STRUCTURES OF THE VENETIAN
REPUBLIC IN THE MONTENEGRIN QUADRILATERAL: THE
IRON GATE OF SERENISSIMA. COMPARATIVE CASE STUDIES

Abstract: The four fortified cities of the old Venetian Albania form a unified system, a historical defensive line marked by military architecture that requires a comprehensive conservation and protection project. The critical, yet sustainable, restoration of military defensive structures on Venetian territory, reintegration of the image, reanimation, and valorization are considered through case studies. In this regard, it is possible to compare examples of historical military architecture at the international level: castles, towers, fortified palaces, fortified churches, walled towns, fortified bridges, fortified gates, fortified houses, *antemurale*, ravelins, and earthworks. Military architecture is the art of space that evolves over time and cannot and should not be erased. The route becomes the Ariadne's thread that connects key points of the fortification structure in relation to the natural and historical landscape. Bastion systems and Venetian Renaissance walls can be analyzed through transformation and typological evolution, especially through the case study: the restoration and reanimation project of walls in Padua, from the bastion of Arena to Castel Nuovo and earth and underground fortifications, defending not only cities but entire territories. The system of walled cities in Venice represents the first example of a Venetian territorial defensive line.

Keywords: castle, *antemural*, fortified town, earthworks, reintegration, image, critical restoration, reanimation.

Pietrangelo Pettenò, Italija

SVETI STEFAN: „ZAJEDNICA OKUPLJENA OKO NASLJEĐA“
ZA OČUVANJE BAŠTINE I OBEZBJEĐIVANJE DRUŠTVENO
I EKOLOŠKI ODRŽIVE BUDUĆNOSTI PAŠTROVIĆA

Sažetak: Sveti Stefan, Miločerski park, Paštrovska gora, područje Paštrovića i sama Budva predstavljaju povezane cjeline kroz zajedničku istoriju odbrambenih strategija: dio mreže i sistema manjih utvrđenja i kula izgrađenih tokom mletačkog perioda, svojevrsnog *antemurala* sa sistemom vizuelnih komunikacionih signala među njima. Postoji i snažna povezanost u pogledu priče o istorijskim paštrovskim bratstvima koja su naseljavala ova područja i ostrvo Sveti Stefan. Kulturni i istorijski pejzaž i danas je uklopljen u ambijentalni pejzaž od velikog značaja, koji objedinjuje primorska područja (od budvanskog zaliva do Svetog Stefana, Miločerskog parka) i planinske predjele Paštrovske gore. Zajedničko istorijsko, kulturno i pejzažno nasljeđe, zajedno sa aspektima zajedničkog nematerijalnog nasljeđa koji su povezani sa zajedničkom istorijom, čine kulturno nasljeđe koje lokalne zajednice imaju pravo da očuvaju, zaštite i prenesu budućim generacijama. Okvirna konvencija Savjeta Evrope iz Fara zasniva se na dubokoj povezanosti između kulturnog nasljeđa i tzv. zajednice okupljene oko nasljeđa, koja se definiše kao „grupa ljudi koja cijeni određene aspekte kulturnog nasljeđa i želi da ih očuva i prenese budućim generacijama kroz javno djelovanje“ (Član 2, Faro konvencija). Ista konvencija navodi da je „pravo na kulturno nasljeđe sastavni dio prava na učešće u kulturnom životu, kako je definisano Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima“; izražavajući nadu za „većom sinergijom kompetencija između svih javnih, institucionalnih i privatnih aktera“, uz priznanje „uloge dobrovoljnih organizacija, kako kao partnera u aktivnostima, tako i kao konstruktivnih kritičara politika kulturnog nasljeđa“. Zajednica nasljeđa, dakle, kao ključni faktor za kontinuirano međunarodno skretanje pažnje na pitanja koja pokreću lokalne zajednice.

Ključne riječi: Ostrvo Sveti Stefan, ambijentalni pejzaž, kulturno nasljeđe, zajedničko nasljeđe, Faro Okvirna konvencija Savjeta Evrope, zajednica nasljeđa

Pietrangelo Pettenò, Italija

SVETI STEFAN: A „HERITAGE COMMUNITY“
TO SAFEGUARD HERITAGE AND ENSURE A
SOCIALY AND ENVIRONMENTALLY SUSTAINABLE
FUTURE FOR THE PAŠTROVIĆI REGION

Abstract: Sveti Stefan, Miločer Park, Paštrovska gora, the Paštrovići Region and Budva itself, are closely linked realities in terms of the common history of defensive strategies: part of a network and system of small fortifications and towers built during the Venetian period, a sort of *antemurale* to have a system of visual communication signals between them. There is also a strong link in terms of the history of the historic Paštrovići family groups that inhabited those areas and the Sveti Stefan islet. The cultural and historical landscape is still today inserted in an environmental landscape of great interest, which combines the coastal areas (from the Budva bay to Sveti Stefan, Miločer Park) and the mountain areas of Paštrovska gora. The common historical, cultural, and landscape heritage, together with the aspects of a common intangible heritage linked to the common history, represent a cultural heritage that local communities have the right to preserve, safeguard and pass on to future generations. The Council of Europe's Faro Framework Convention is based on the deep connection between cultural heritage and the so-called „Heritage Community“ defined as „a group of people who value specific aspects of cultural heritage, and who wish to sustain and transmit it to future generations within the framework of public action“ (Art. 2 Faro Convention). The same Convention states that „the right to cultural heritage is inherent in the right to participate in cultural life, as defined in the Universal Declaration of Human Rights“; hoping for this purpose „greater synergy of competences between all public, institutional and private actors involved“, and recognizing „the role of voluntary organizations, both as partners in activities and

as constructive critics of cultural heritage policies“. A Heritage Community, therefore, to continue to ensure international attention on the issues raised by local communities.

Keywords: Islet of Sveti Stefan, environmental landscape, cultural heritage, common heritage, Council of Europe's Faro Framework Convention, Heritage Community

Dr Mirjana Blagojević, Srbija

SUDSTVO PAŠTROVSKE DEMOKRATIJE

Sažetak: U srednjem veku Sveti Stefan je predstavljao svetovni, duhovni, zakonodavni i kulturni centar Paštrovića, zapravo bio je neodvojivi deo paštrovskog identiteta. Na njegovom trgu, na glavnoj kapiji, *pod murvom*, Paštrovići su održavali svoje zborove, a bankada birala nove članove i donosila važne odluke. Paštrovska samouprava i bankada moraju da se prate kroz stoleća, stoga što su se Paštrovići ili prilagođavali nametnutim oblicima vladavine ili su se samoorganizovali, ukoliko je vlast pod kojom su bili to dozvoljavala. U tom svetlu paštrovska samouprava i autonomija nisu bile ni dobijene, a ni osvojene, nego su se formirale kroz istoriju, prilagođavajući se onima pod čijom su kapom bili. Sami Paštrovići predstavljali su vojno organizovanu plemensku zajednicu, s definisanom teritorijom i stanovništvom, zapravo su imali sve odlike jedne države i prema osvajačima i susedima upravo su tako i nastupali. Paštrovska autonomija organizovala se i održavala, najduže, pod Venecijom: stavljajući se pod zaštitu Republike Svetog Marka, Paštrovići su sa Serenisimom zaključili ugovor 1423, kojim su im priznate postojeće privilegije i znatan stepen autonomije. Iako je tim ugovorom bilo zagwarantovano da će sami birati svog starešinu, kneza, koji bi upravljao zajednicom i sudio u krivičnim i parničnim sporovima, na osnovu statuta i starih običaja, toga u praksi nije bilo. Izvori iz XVI stoleća potvrđuju da su za građansku oblast ostale nadležne domaće sudije, dok su apelacije uz celokupnu krivičnu materiju date u ingerenciju kotorskom providuru. I pored toga, mudri Paštrovići su tokom stoleća uspeali da se izbore za svoju individualnost, za poštovanje starih običajnopравnih institucija, naročito u oblasti sudstva: da bi izbegli apelacije u građanskoj materiji, paštrovske suđe su donosile takve presude na koje se niko nije žalio, kroz koje je bio iskazan kompromis. Paštrovska autonomija nije bila

usamljen primer na ovim prostorima. Doduše u manjem obimu, uživali su je stanovnici Raba, kao i građani Poljica kod Splita.

Ključne reči: Paštrovići, paštrovska samouprava, bankada, sud dobrih ljudi, paštrovski zbor, suđe, vojvode, krvna osveta, Paštrovski zakonik

Dr. Mirjana Blagojević, Serbia

THE JUDICIARY OF PAŠTROVIĆI DEMOCRACY

Abstract: In the Middle Ages, Sveti Stefan served as the secular, spiritual, legislative, and cultural center of the Paštrovići region—an inseparable part of Paštrovići identity. On its square, at the main gate, *beneath the mulberry tree*, the Paštrovići held their assemblies, and the bankada elected new members and made important decisions. Paštrovići self-governance and the institution of the bankada must be traced through the centuries, as the Paštrovići either adapted to imposed forms of rule or self-organized, depending on the tolerance of the ruling power. In this light, Paštrovići self-governance and autonomy were neither granted nor conquered—they were formed and evolved through history by adapting to those under whose authority they lived. The Paštrovići themselves represented a militarily organized tribal community, with a defined territory and population—possessing all the attributes of a state—and this is precisely how they presented themselves to both conquerors and neighbors. Paštrovići autonomy was most enduring under Venetian rule: by placing themselves under the protection of the Republic of Saint Mark, the Paštrovići signed a treaty with the Serenissima in 1423, which acknowledged their existing privileges and granted them a significant degree of autonomy. Although this treaty guaranteed their right to elect their own chief (knez), who would govern the community and judge in criminal and civil matters based on statutes and customary law, in practice this was not fully realized. Sixteenth-century sources confirm that local judges remained responsible for civil matters, while appeals and all criminal jurisdiction were transferred to provveditore in Kotor. Nevertheless, the wise people of Paštrovići managed, over the centuries, to preserve their individuality and uphold their traditional legal institutions, particularly in the area of justice. In order to avoid appeals in civil matters, judges of Paštrovići wo-

uld hand down rulings that left no party dissatisfied—a rulings based on compromise. Paštrovići autonomy was not an isolated phenomenon in the region. Though to a lesser extent, similar privileges were enjoyed by the inhabitants of Rab and the citizens of Poljica near Split.

Keywords: Paštrovići, self-governance of Paštrovići, bankada, court of good men, Paštrovići assembly, judges, dukes, blood feuds, legal code of Paštrovići

Mr Vasily Kusnetsov, Rusija – Crna Gora

CIVILIZACIJA PAŠTROVSKOG KRAJA:
KA POSTAVLJANJU PITANJA

Sažetak: Istorijski razvoj civilizacije Paštrovića, posmatran kroz prizmu historiografske paradigme Fernana Brodela, predstavlja jedan od načina za savremeno promišljanje regionalnog nasljeđa. Brodelov pristup, koji akcenat stavlja na dugu vremensku liniju (*longue durée*), ekonomske strukture i geografski determinizam, nudi sveobuhvatan okvir za analizu evolucije ove primorske zajednice na Jadranu. Paštrovići, posebna etnokulturna zajednica, nastanjivali su crnogorsku obalu i igrali značajnu ulogu u regionalnoj trgovini, upravljanju i kulturnim razmjenama između Mletačke Republike, Osmanskog Carstva i slovenskih plemena. Primjenom Brodelove trostruke strukture historijskog vremena – geografskog, društvenog i događajnog sloja – ovo istraživanje ukazuje na uticaj pomorske geografije na ekonomsku i političku autonomiju Paštrovića. U radu se razmatra kako su krševiti teren i pristup moru oblikovali njihove ekonomske aktivnosti, naročito u oblasti trgovine, ribolova i gusarstva, što ih je pozicioniralo kao posrednike između većih sila. Takođe se analizira društvenopolitička organizacija Paštrovića, obilježena samoupravom, kolektivnim odlučivanjem i kodifikovanim pravnim tradicijama koje su opstajale uprkos spoljnim pritiscima. Kroz Brodelovu strukturalističku perspektivu u članku se tvrdi da je opstanak civilizacije Paštrovića u najvećoj mjeri bio određen dugoročnim geografskim i ekonomskim faktorima, a ne kratkotrajnim političkim događajima. Njihova sposobnost da balansiraju između dominantnih carstava, uz očuvanje kulturnog identiteta, predstavlja primjer otpornosti malih pomorskih zajednica u globalnim historijskim procesima. Ovo istraživanje doprinosi širem razumijevanju mediteranskih mikrocivilizacija i primjenjivosti brodelovskih metodologija na lokalizovane historijske fenomene.

Ključne riječi: Paštrovići, Fernan Braudel, regionalno nasljeđe, pomorska geografija, samouprava, kolektivno odlučivanje, kodifikovane pravne tradicije, kulturni identitet, mediteranske mikrocivilizacije

Vasily Kusnetsov, MA, Russia – Montenegro

THE CIVILISATION OF THE PAŠTROVIĆI REGION: TO POSING THE QUESTION

Abstract: The historical development of the Paštrovići civilization through the lens of Fernand Braudel's historiographical paradigm is seen as one of conception to handle with regional heritage nowadays. Braudel's approach, which emphasizes the *longue durée*, economic structures, and geographical determinism, provides a comprehensive framework for analyzing the evolution of this coastal community in the Adriatic. The Paštrovići, a distinct ethno-cultural group, inhabited the Montenegrin coast and played a significant role in regional trade, governance, and cultural exchanges between the Venetian Republic, the Ottoman Empire, and Slavic tribes. By applying Braudel's three-tiered structure of historical time – the geographical, social, and event-driven layers – this study highlights the influence of maritime geography on the economic and political autonomy of the Paštrovići. The article examines how the rugged terrain and access to the sea shaped their economic activities, particularly in trade, fishing, and piracy, which positioned them as intermediaries between larger powers. Additionally, it analyzes the socio-political organization of the Paštrovići, characterized by self-governance, collective decision-making, and codified legal traditions that persisted despite external pressures. Through Braudel's structuralist perspective, this article argues that the endurance of the Paštrovići civilization was largely determined by long-term geographical and economic factors rather than short-term political events. Their ability to navigate between dominant empires while maintaining cultural identity exemplifies the resilience of small maritime communities in global historical processes. This study contributes to a broader understanding of Mediterranean micro-civilizations and the applicability of Braudelian methodologies to localized historical phenomena.

Keywords: Paštrovići, Fernand Braudel, regional heritage, maritime geography, self-governance, collective decision-making, codified legal traditions, cultural identity, Mediterranean micro-civilizations

Mr Blažo Kažanegra, Crna Gora

ISTORIJAT NASTANKA SVETOG STEFANA:
LEGENDA, ČINJENICE I PRETPOSTAVKE

Sažetak: Istorijski i drugi podaci o nastanku Svetog Stefana su veoma oskudni, dok ozbiljnijih arheoloških istraživanja u tom pogledu još uvijek nema. Prema legendi, grad Sveti Stefan su sagradila paštrovska plemena od zaplijenjenog turskog blaga na Solili nakon bitke za odbranu Kotora. Iako se radi o legendi, pažljivom analizom dolazimo do zaključka da je ona dijelom zasnovana na istorijskim činjenicama: Paštrovići su po odredbama ugovora s Venecijom iz 1423. zaista bili obavezni da ratuju za Serenisimu od Bara do Kotora; Solila, odnosno Crnojevića solana, zaista je bila pod turskom upravom po pravnom automatizmu nakon turskog preuzimanja svih posjeda Crnojevića i tako dalje. Sveti Stefan se prvi put u istorijskim izvorima pod tim imenom pominje u dnevnicima (*I Diarii*) mletačkog vojnog putopisca Marina Sanuda 1500. godine kao mjesto gdje se Paštrovići sklanjaju radi odbrane tokom tursko-mletačkog rata 1499–1501. Nešto kasnije, u mletačkom izvještaju iz 1580. godine Sveti Stefan se opisuje kao utvrda *fabricato delli dinari V. Serenita*, što ide u prilog tezi da je Sveti Stefan mogao biti sagrađen ili eventualno značajnije rekonstruisan sredstvima Venecije. Ovo se dalje poklapa s istorijskim podatkom da je Venecija u drugoj polovini XV vijeka intenzivno gradila utvrđenja duž obala Jadranskog i Jonskog mora, uporedo s prodiranjem Osmanlija na zapad nakon pada Skadra. Pažljivom analizom legende o nastanku Svetog Stefana, dostupnih istorijskih činjenica vezanih za Sveti Stefan i Paštroviće, kao i uporednih podataka u malo širem istorijskom kontekstu XV i ranog XVI vijeka, u ovom radu dolazimo do nekoliko pretpostavki o nastanku Svetog Stefana, koje je neophodno dalje provjeravati dodatnim istraživanjima. Jedna od njih je da je Sveti Stefan sagrađen, ili eventualno značajnije nadograđen, udruženim sredstvima i naporima Paštrovića i

Venecije tokom posljednjih decenija XV vijeka, u cilju unapređenja sistema odbrane u Paštrovićima uslijed turske najezde, kao jednog od mletačkih povezanih teritorijalnih odbrambenih pojaseva (tzv. *antemurala*).

Ključne riječi: Sveti Stefan, Paštrovići, Venecija, Osmanska Imperija

Blažo Kažanegra, MA, Montenegro

THE ORIGINS OF SVETI STEFAN: LEGEND, FACTS, AND ASSUMPTIONS

Abstract: Historical and other data on the origins of Sveti Stefan are very scarce, and serious archaeological research in this regard has yet to be undertaken. According to legend, the town of Sveti Stefan was built by the Paštrovići tribes using Turkish treasure seized at Solila following the battle for the defense of Kotor. Although this is a legend, careful analysis suggests it is partially grounded in historical fact: under the provisions of the 1423 treaty with Venice, the Paštrovići were indeed obliged to fight for the Serenissima from Bar to Kotor; Solila—specifically the Crnojević saltworks—was effectively under Ottoman rule after the Turks seized all Crnojević possessions. Sveti Stefan is first mentioned in historical sources under that name in 1500, in the diaries (*I Diarii*) of Venetian military traveler Marino Sanudo, as a place of refuge for the Paštrovići during the Ottoman-Venetian war of 1499–1501. A bit later, a 1580 Venetian report describes Sveti Stefan as a fortress *fabricato delli dinari V. Serenita* (built with the funds of the Most Serene Republic), supporting the idea that the site may have been constructed or significantly reconstructed with Venetian resources. This corresponds with historical records showing that Venice was intensively building fortifications along the Adriatic and Ionian coasts in the second half of the 15th century, in response to the Ottoman advance westward following the fall of Shkodra. Through detailed analysis of the founding legend, available historical data on Sveti Stefan and the Paštrovići, and comparative information from the broader historical context of the 15th and early 16th centuries, this paper presents several hypotheses regarding the origins of Sveti Stefan. One such hypothesis is that Sveti Stefan was built—or significantly expanded—through the combined efforts and resources of the Paštrovići and Venice during the final decades of

the 15th century, as part of a broader effort to strengthen coastal defenses in Paštrovići against the Ottoman threat, forming one of the Venetian territorial defense belts (so-called *antemurale*).

Keywords: Sveti Stefan, Paštrovići, Venice, Ottoman Empire

Prof. emer. Branislav Mitrović, Srbija

ZID, SENKA I VRTAČA U SAVREMENIM
PROSTORNIM MODELIMA NA CRNOGORSKOM
PRIMORJU – PAŠTROVSKI AMBIJENT KAO INSPIRACIJA

Sažetak: Pitanje savremene izgradnje na Crnogorskom primorju u funkciji modaliteta lečenja prostora koji je u najvećoj meri devastiran jeste sledeće: kako se arhitektonskim oblikovnim sredstvima, koja su uvek u vezi sa strukturom i identitetom nove arhitektonske forme, uslovi optimizacije savremenih stambenih, uslužnih i komercijalnih sadržaja mogu uskladiti s karakterom i morfološkim aspektima predela u kome su sadržani i u kome obrazuju prepoznatljiva mesta? U izlaganju se tumače modeli savremenih arhitektonskih intervencija koje se morfološki nadovezuju na tradicionalni predeo, uspostavljajući formalne uslove za nadogradnju zatečenog konteksta umesto trošenja prostornih resursa i nametnutog prekida relacija s okruženjem. Metodologija projekata bazira se na ponovnom otkrivanju vitalnosti prostornih situacija kroz transponovanje arhetipskih oblika, mimikriju ili kamuflažu, kao i jukstapoziciju svetlih i tamnih valera usled koje se volumetrijski odnosi razgrađuju i utapaju u kontraste krajolika. Pitanje održivosti se postavlja kao osnovni aspekt u korišćenju potencijala organske logike, stvaranju uslova za koegzistenciju starog i novog i njihov uravnotežen i celovit razvoj.

Ključne reči: podzidi, senke, kamuflaža, „viseći vrtovi“, prostorna održivost

Prof. Emer. Branislav Mitrović, Montenegro

WALL, SHADOW, AND SINKHOLE IN CONTEMPORARY
SPATIAL MODELS ON THE MONTENEGRIN
COAST – THE PAŠTROVIĆI AMBIENCE AS INSPIRATION

Abstract: The question of contemporary construction on the Montenegrin coast, as a modality for healing a largely devastated landscape, is as follows: how can architectural design tools—which are always tied to the structure and identity of a new architectural form—enable the optimization of modern residential, service, and commercial spaces while remaining in harmony with the character and morphological features of the landscape that contains and defines recognizable places? This presentation interprets models of contemporary architectural interventions that morphologically align with the traditional landscape, establishing formal conditions for upgrading the existing context, rather than consuming spatial resources or imposing a break in relations with the surroundings. The project methodology is based on rediscovering the vitality of spatial situations through the transposition of archetypal forms, mimicry or camouflage, and the juxtaposition of light and dark tonal values, by which volumetric relationships are deconstructed and absorbed into the contrasts of the landscape. The question of sustainability is posed as a fundamental aspect in utilizing the potential of organic logic—creating conditions for the coexistence of the old and the new, and their balanced and holistic development.

Keywords: retaining walls, shadows, camouflage, “hanging gardens”, spatial sustainability

Mr Dobrila Vlahović, Crna Gora

KULTURNA BAŠTINA IZMEĐU JAVNOG
INTERESA I PRIVATNOG UPRAVLJANJA:
SLUČAJ SVETOG STEFANA

Sažetak: Zaštićeno kulturno dobro Sveti Stefan, simbol crnogorske obale i jedan od najprepoznatljivijih kulturnih i turističkih lokaliteta Crne Gore, već dvije godine je zatvoreno za javnost, bez aktivne funkcije i pod pravnim sporom. Ova situacija negativno utiče ne samo na stanje kompleksa već i na njegovu nematerijalnu vrijednost, dostupnost zajednici i ulogu u javnom prostoru. Sveti Stefan nije izolovano kulturno dobro, već dio šireg kulturnog pejzaža izuzetne ambijentalne vrijednosti, koji uključuje prirodne elemente, tradicionalnu arhitekturu, memoriju mjesta i kolektivni identitet. Upravo zato potreban je cjelovit pristup zaštiti, koji podrazumijeva ne samo očuvanje kompleksa već i očuvanje prostornog, vizuelnog i simboličkog integriteta ovog lokaliteta. Kao nadležni organ za zaštitu kulturne baštine, Ministarstvo kulture i medija Crne Gore je u ovom trenutku suočeno s izazovima prije svega u zaštiti javnog interesa kroz vraćanje funkcije ovom istorijskom kompleksu, očuvanje njegovih jedinstvenih kulturnih i prirodnih vrijednosti, usklađivanje potreba lokalne zajednice, uz poštovanje zakona, ali i realnosti međunarodnih ugovora i sudskih postupaka. Ovaj slučaj otvara važno pitanje balansa između zaštite kulturnih dobara, prava lokalne zajednice i modela upravljanja koji uključuju privatne investitore i modele javno-privatnog partnerstva.

Ključne riječi: Sveti Stefan, kulturna baština, javni interes, privatizacija, dostupnost, zaštita kulturnih dobara, lokalna zajednica, upravljanje kulturnim baštinom

Dobrila Vlahović, MA, Montenegro

CULTURAL HERITAGE BETWEEN PUBLIC
INTEREST AND PRIVATE MANAGEMENT:
THE CASE OF SVETI STEFAN

Abstract: The protected cultural property of Sveti Stefan, a symbol of the Montenegrin coast and one of the most recognizable cultural and tourist sites in Montenegro, has been closed to the public for two years now, lacking an active function and entangled in legal disputes. This situation negatively affects not only the physical condition of the complex but also its intangible value, accessibility to the community, and its role in the public realm. Sveti Stefan is not an isolated cultural monument but part of a broader cultural landscape of exceptional ambient value, encompassing natural features, traditional architecture, the memory of place, and collective identity. Therefore, a comprehensive approach to protection is required—one that includes not only the preservation of the complex itself but also the safeguarding of the spatial, visual, and symbolic integrity of the entire site. As the competent authority for the protection of cultural heritage, the Ministry of Culture and Media of Montenegro currently faces the challenge of defending the public interest by restoring function to this historic complex, preserving its unique cultural and natural values, and reconciling the needs of the local community—while respecting legal frameworks as well as the realities of international agreements and ongoing court proceedings. This case opens an important discussion about the balance between heritage protection, the rights of local communities, and management models involving private investors and public-private partnerships.

Keywords: Sveti Stefan, cultural heritage, public interest, privatization, accessibility, cultural property protection, local community, heritage management

Mr Angelina Ražnatović, Crna Gora

PREDLOG ODRŽIVOG UPRAVLJANJA KULTURNIM
DOBROM KROZ KONCEPT EKOMUZEJA:
STUDIJA SLUČAJA SVETI STEFAN

Sažetak: Održivo upravljanje kulturnim dobrom podrazumeva očuvanje i valorizaciju kulturnog i prirodnog nasleđa uz aktivno učešće lokalne zajednice. U skladu sa principima nove muzeologije, upravljanje kulturnim dobrima treba da bude participativno, interdisciplinarno i usmereno na društveni razvoj. Ekomuzeji, nastali 70-ih godina XX veka kao koncept koji su razvili Hju de Varin i Žorž Anri Rivijer, predstavljaju alternativni model upravljanja nasleđem. Njihov osnovni princip je uključivanje lokalne zajednice u očuvanje i interpretaciju materijalnog i nematerijalnog nasleđa kroz teritorijalni i ekološki pristup. Sveti Stefan, sa svojom jedinstvenom arhitekturom i bogatim nematerijalnim nasleđem lokalne zajednice, predstavlja idealno kulturnoistorijsko jezgro za primenu ideja ekomuzeja. Implementacija ovog koncepta omogućila bi balans između turističke valorizacije i očuvanja kulturnog identiteta na lokalnom ali i nacionalnom nivou. Predloženi model ekomuzeja na Svetom Stefanu podrazumevao bi jačanje veze između institucija, civilnog društva i lokalnog stanovništva, afirmaciju tradicionalnih zanata i običaja, te osnaživanje zajednice kroz participativno donošenje odluka. Ovim pristupom, Sveti Stefan bi postao primer održivog upravljanja kulturnim dobrom, gde se kulturno nasleđe ne samo čuva, već i aktivno živi kroz savremene potrebe zajednice.

Ključne reči: Sveti Stefan, ekomuzej, održivo upravljanje, nova muzeologija, kulturno nasleđe, lokalna zajednica

Angelina Ražnatović, MA, Montenegro

A PROPOSAL FOR SUSTAINABLE HERITAGE
MANAGEMENT THROUGH THE ECOMUSEUM
CONCEPT: THE CASE STUDY OF SVETI STEFAN

Abstract: Sustainable management of cultural heritage implies the preservation and valorization of both cultural and natural assets with the active involvement of the local community. In line with the principles of new museology, heritage management should be participatory, interdisciplinary, and focused on social development. Ecomuseums, which emerged in the 1970s as a concept developed by Hugues de Varine and Georges Henri Rivière, represent an alternative model of heritage management. Their core principle is the involvement of the local community in the preservation and interpretation of both tangible and intangible heritage through a territorial and ecological approach. Sveti Stefan, with its unique architecture and the rich intangible heritage of the local community, represents an ideal cultural and historical nucleus for the application of ecomuseum principles. The implementation of this concept would enable a balance between tourism valorization and the preservation of cultural identity, both locally and nationally. The proposed ecomuseum model for Sveti Stefan would involve strengthening ties between institutions, civil society, and local residents, affirming traditional crafts and customs, and empowering the community through participatory decision-making. Through this approach, Sveti Stefan could become a model of sustainable cultural heritage management, where heritage is not only preserved but actively lived in accordance with contemporary community needs.

Keywords: Sveti Stefan, ecomuseum, sustainable management, new museology, cultural heritage, local community

Mr Dušan Medin, Crna Gora

BAŠTINJENJE NASLJEĐA SVETOG STEFANA

Sažetak: Šta je sve kulturno nasljeđe Svetog Stefana i kako ga baštinimo? To nijesu samo čuveno predanje o nastanku u XV vijeku i drevna urbana cjelina, tzv. grad-hotel, sa četiri crkve, fortifikacionom strukturom, primorskom arhitekturom, kaldrmisanim ulicama i pjacetama koje možemo bidjeti golim okom. Popis se ne završava ni nabranjem reprezentativnih objekata nekadašnjeg kraljevskog dvorskog kompleksa u Miločeru, niti obližnjim Manastirom Praskvici – koji su, zajedno s naseljem na ostrvu, ključni i najvidljiviji elementi nasljeđa, i to onog nepokretnog. Kulturna baština Svetog Stefana obuhvata i čitav kulturni pejzaž sa okolinom, ali i sve one manje poznate primjere, poput starih česama, spomen-obilježja, pokretnog fonda lokalnih porodica i pokućstva, paštrovskih isprava i ostale pisane građe koja ga spominje, umjetničkih djela na kojima je centralni motiv, te brojne nematerijalne kulturne zaostavštine Paštrovića s ove *bande*. Međutim, fond se znatno uvećava uvođenjem u ovaj korpus i nekonvencionalne građe, poput fotografija, razglednica, flajera, video-zapisa (dokumentarnih i igranih), radijskih reportaža, novinskih tekstova, bedekera, korica magazina s motivima Svetog Stefana, nepreglednog materijala s interneta itd., koji zapravo veoma dobro dokumentuju razne kulturne slojeve ovog područja kroz vrijeme. Takođe, može se postaviti i pitanje: gdje su danas sav onaj luksuzni mobilijar, servis, umjetnine i ostali predmeti koji su krasili enterijere hotela iz njegovih „zlatnih“ godina, ali i – šta će biti u budućnosti s onima koji su sada u upotrebi? Sve navedeno predstavlja samo manji dio nepregledne materijalne i nematerijalne građe koja se odnosi na Sveti Stefan kroz stoljeća, a koja pritom gotovo da nije ni na koji način institucionalno artikulisana – na primjer, u vidu muzejskog, galerijskog, bibliotečkog, arhivskog, kinematografskog ili nekog sličnog javnog (ili privatnog) formata. Takva institucija/organizacija trebalo bi da

postoji na Svetom Stefanu i da bude dostupna ne samo brojnim gostima i posjetiocima tog izuzetno atraktivnog turističkog lokaliteta, već prije svega lokalnoj zajednici, kako bi upravo tu bila okosnica njenog svakodnevnog društvenog života – gdje bi mještani učili i pričali o sebi drugima, snažili svoj identitet i prezentovali nasljeđe Svetog Stefana na dostojanstven i savremen način.

Ključne riječi: Sveti Stefan, baštinjenje, kulturno nasljeđe, nepoznato i nevidljivo, institucije, lokalna zajednica, društvena odgovornost

Dušan Medin, MA, Crna Gora

INHERITING THE HERITAGE OF SVETI STEFAN

Abstract: What constitutes the cultural heritage of Sveti Stefan, and how is it inherited? It is not limited to the well-known legend of its foundation in the 15th century or the ancient urban ensemble—the so-called “hotel-town”—with its four churches, fortification structures, coastal architecture, cobbled streets, and small squares visible to the naked eye. The inventory does not end with the representative structures of the former royal palace complex in Miločer, nor with the nearby Praskvica Monastery—all of which, together with the settlement on the islet, represent the key and most prominent elements of the immovable heritage. The cultural heritage of Sveti Stefan also encompasses the entire surrounding cultural landscape, as well as a range of lesser-known elements such as old fountains, memorials, movable belongings and household items from local families, historical documents of the Paštrovići community and other written records that reference the site, artworks in which it serves as the central motif, and numerous intangible cultural legacies of the Paštrovići people from this part of the coast. Moreover, the heritage corpus is significantly expanded by including unconventional materials such as photographs, postcards, brochures, video recordings (both documentary and fictional), radio broadcasts, newspaper articles, travel guides, magazine covers featuring Sveti Stefan, and the vast body of online content—all of which effectively document the diverse cultural layers of this area over time. One may also ask: where are today all those luxurious furnishings, services, artworks, and other objects that adorned the hotel interiors during its “golden age”? And, what will become of those currently in use in the future? All of the above represents only a small portion of the vast tangible and intangible heritage associated with Sveti Stefan over the centuries—heritage that has, for the most part, not been institutionally systematized or

preserved in any formal way, such as through a museum, gallery, library, archive, cinematheque, or any similar public (or private) format. Such an institution or organization should exist in Sveti Stefan and be accessible not only to the many guests and visitors of this highly attractive tourist destination but, above all, to the local community. It should serve as a cornerstone of everyday social life—where residents can learn and speak about themselves, strengthen their identity, and present the heritage of Sveti Stefan in a dignified and contemporary manner.

Keywords: Sveti Stefan, heritage inheriting, cultural heritage, hidden and unknown, institutions, local community, social responsibility

Gordana Ražnatović, Crna Gora

SVETI STEFAN – RAZVOJ KULTURNOG DOBRA
I ZNAČAJ TEHNIČKE DOKUMENTACIJE
ZA PROCES REVALORIZACIJE

Sažetak: Na teritoriji Paštrovića, između Budve i Petrovca, nalazi se utvrđeni grad manjih razmera, izuzetno značajan zbog svog položaja, istorije, arhitekture i ambijentalnih vrednosti. Sveti Stefan je izgrađen u XV veku na poluostrvu, a danas predstavlja zaštićeno kulturno dobro II kategorije. Nastanak ovog grada datira s početka XV veka, kada je podignuta tvrđava sa dvanaest kuća, namenjenih za dvanaest paštrovskih plemena. Izgradnja je finansirana ratnim plenom iz oslobodilačkih pohoda protiv Osmanlija. U tom periodu obezbeđivanje sigurnog utočišta za stanovništvo bilo je od suštinskog značaja, pri čemu je utvrđeni grad istovremeno služio i kao odbrambena tačka. Grad je opasan masivnim bedemima, šetnicama, toparnicama, mašikulama i puškarnicama, dok su gradska vrata postavljena na severnoj strani, pružajući direktnu vezu sa kopnom. Zahvaljujući svojoj strateškoj organizaciji i utvrđenjima, Sveti Stefan je više puta odolevao osmanskim napadima. Dana 6. decembra 1949. godine grad je zvanično stavljen pod zaštitu države. Iako je tadašnjim Rješenjem bila propisana zabrana intervencija „bez prethodne dozvole“, tokom proteklih decenija naselje je pretrpelo značajne izmene u svom izgledu. Prvu ozbiljnu i sveobuhvatnu tehničku dokumentaciju grada izradio je u periodu od 1985. do 1987. godine Republički zavod za zaštitu spomenika kulture iz Beograda. Tom prilikom detaljno su snimljeni svi objekti i bedemi, pri čemu je za bedeme izrađen i projekat rekonstrukcije. Ova dokumentacija predstavlja osnov za buduće konzervatorske i restauratorske radove u procesu revalorizacije kulturnog dobra.

Ključne reči: Sveti Stefan, graditeljsko nasleđe, zaštita i revalorizacija, ambijentalna celina, tehnička dokumentacija

Gordana Ražnatović, Montenegro

SVETI STEFAN – DEVELOPMENT OF A CULTURAL
HERITAGE SITE AND THE IMPORTANCE OF TECHNICAL
DOCUMENTATION IN THE REVALUATION PROCESS

Abstract: Located in the Paštrovići region, between Budva and Petrovac, lies a small fortified town of exceptional importance due to its location, history, architecture, and environmental value. Sveti Stefan was built in the 15th century on a peninsula and is today a protected cultural property of the second category. The town's origins date back to the early 15th century when a fortress with twelve houses was constructed, each intended for one of the twelve Paštrović tribes. The construction was financed with war spoils from liberation campaigns against the Ottomans. During this time, securing a safe refuge for the population was essential, and the fortified town also served as a defensive stronghold. The town is surrounded by massive walls, walkways, guardhouses, machicolations, and loopholes, with the city gate located on the northern side, providing direct access to the mainland. Thanks to its strategic design and fortifications, Sveti Stefan successfully resisted numerous Ottoman attacks. On December 6, 1949, the town was officially placed under state protection. Although the decision at the time included a prohibition of interventions “without prior approval”, the settlement has undergone significant visual changes over the decades. The first serious and comprehensive technical documentation of the town was created between 1985 and 1987 by the Republic Institute for the Protection of Cultural Monuments in Belgrade. During that period, all structures and walls were thoroughly recorded, and a reconstruction project for the fortifications was developed. This documentation forms the foundation for future conservation and restoration work in the process of re-evaluating the cultural site.

Keywords: Sveti Stefan, architectural heritage, protection and revaluation, ambient ensemble, technical documentation

Dr Dejan Gazivoda, Crna Gora

ZAŠTITNA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA OSTATAKA CRKVE U BLOKU 25 NA SVETOM STEFANU

Sažetak: U organizaciji Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture Crne Gore tokom 2009. godine izvedena su zaštitna arheološka istraživanja ostataka crkve u bloku 25 na Svetom Stefanu, koji se nalaze na isturenoj hridini na sjeverozapadnom dijelu ostrva. Tokom istraživanja otkriveno je više grobova, dok je pronađen i medaljon datovan u period XVII–XVIII vijeka. Ostaci crkve pružaju sagledivost hronoloških okvira razvoja u različitim kulturnim periodima. Predmetna crkva je pretrpjela posljedice arhitektonskog i kulturnoistorijskog razvoja samog ostrva. U svojoj posljednjoj fazi predstavljala je jednu vrstu simbioze s kraljevskim dvorcem u Miločeru, u funkciji dvorske crkve.

Ključne riječi: crkva u bloku 25, Sveti Stefan, zaštitna arheološka istraživanja, kraljevski dvorac u Miločer

Dr. Dejan Gazivoda, Montenegro

PROTECTIVE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE CHURCH REMAINS IN BLOCK 25 ON SVETI STEFAN

Abstract: In 2009, the Republic Institute for the Protection of Cultural Monuments of Montenegro conducted protective archaeological research on the remains of a church located in Block 25 on Sveti Stefan, situated on a prominent rocky outcrop on the northwestern part of the island. During the excavations, several graves were discovered, along with a medallion dated to the 17th–18th century. The church remains provide insight into the chronological development across different cultural periods. The church in question underwent transformations influenced by the architectural and cultural-historical evolution of the island itself. In its final phase, it functioned as a court chapel, forming a kind of symbiotic relationship with the royal residence in Miločer.

Keywords: Church in Block 25, Sveti Stefan, protective archaeological research, royal residence in Miločer

Prof. dr Goran Radović, Crna Gora

REKONSTRUKCIJA I OBNOVA CRKVE ROĐENJA
BOGORODICE – CRKVE ALEKSANDRA
NEVSKOG NA SVETOM STEFANU

Sažetak: Poluostrvo Sveti Stefan u Paštrovićima kod Budve udaljeno je 100 m od obale i s njom povezano pješčanim sprudom. Mala Crkva Rođenja Bogorodice, iz XVI vijeka, obnovljena je 1938. godine, kada je posvećena Aleksandru Nevskom, a nakon 1955. godine, kada se naselje pretvara u hotelski kompleks, ruši se njen krov i zvonik i zatvara betonskom pločom terase Casina i restorana. U toku radova na rekonstrukciji hotelskog kompleksa, krajem 2008. godine, otkriveni su očuvani ostaci zidova i početka svoda ove crkve. Tadašnja vlada je formirala stručnu komisiju s predlogom idejnog rješenja za vraćanje betonske ploče iznad originalnih ostataka crkve i nad njom izgradnju nove crkve, takoreći makete, koja ne bi imala izgled originalne, bila bi višočije i izmijenila bi vizuelnu percepciju Svetog Stefana kao hotelskog kompleksa i kulturnog dobra. Manji broj stručnjaka iz formiranog tima je bio protiv ovog rješenja, s predlogom da se crkva obnovi i rekonstruiše prema konzervatorskim principima u originalnom nivou i izgledu prema starim fotografijama i gravirama, što je Vlada i usvojila, te je zahvaljujući tim intervencijama obnova uspješno sprovedena.

Ključne riječi: Sveti Stefan, Crkva Rođenja Bogorodice – Crkva Aleksandra Nevskog, rekonstrukcija, obnova

Prof. dr. Goran Radović, Montenegro

RECONSTRUCTION AND RESTORATION OF THE
CHURCH OF THE NATIVITY OF THE VIRGIN – THE
CHURCH OF ALEXANDER NEVSKY ON SVETI STEFAN

Abstract: The Sveti Stefan peninsula in Paštrovići near Budva lies 100 meters from the coast and is connected to it by a sandy isthmus. The small Church of the Nativity of the Virgin, dating from the 16th century, was restored in 1938 and dedicated to Alexander Nevsky. After 1955, when the settlement was transformed into a hotel complex, the church's roof and bell tower were demolished, and the site was sealed with a concrete slab forming the terrace of the Casino and restaurant. During reconstruction works on the hotel complex in late 2008, preserved remains of the church's walls and the beginning of its vault were discovered. At that time, the government established an expert commission, proposing a conceptual design to place a concrete slab over the original remains and build a new church above it—essentially a model, not resembling the original. It would be taller and alter the visual perception of Sveti Stefan as both a hotel complex and a cultural heritage site. A minority of the expert team opposed this solution, advocating instead for a restoration and reconstruction of the church according to conservation principles, at its original level and appearance, based on old photographs and engravings. The government ultimately adopted this approach, and thanks to these interventions, the restoration was successfully carried out.

Keywords: Sveti Stefan, Church of the Nativity of the Virgin – Church of Alexander Nevsky, reconstruction, restoration

Prim. dr Srđa Zlopaša, Crna Gora

PSIHOLOŠKI ASPEKTI ESTETSKOG
DOŽIVLJAJA KULTURNO-PRIRODNE
CJELINE SVETOG STEFANA

Sažetak: Svaki estetski doživljaj, bilo da se radi o umjetničkom ili arhitektonskom objektu ili pak prirodnom fenomenu ima svoju psihološku dimenziju. Kao i cjelokupan psihički život čovjeka, i estetsko iskustvo ima svoju svjesnu i nesvjesnu dimenziju, onu koja se tiče percepcije spoljašnjeg materijalnog dijela objekta i onu koja se odnosi na unutrašnje psihološke, slojevite, simboličke strane. Ovaj rad interpretira skrivenu stranu estetskog doživljaja urbano-prirodne cjeline uopšte i samog Svetog Stefana. „Unutrašnji sloj arhitekture predstavlja metafizički sloj čovjeka i životne volje“ (Hartman 1953). Istorija estetike je bila uglavnom pokušaj tumačenja uzvišenog i umjetničkog. Kant tumači privlačnost i sublimni strah čovjeka prema istovremeno lijepim i opasnim pejzažima (litice, vodopadi, klanci) i prirodnim nepogodama. U poznom romantizmu Vilijam Morris smatra da polje estetskog prevazilazi polje umjetnosti i teži povratku jedinstva zanata i umjetnosti, a da estetska aktivnost obuhvata sve „od katedrale, rasporeda pašnjaka ili grada do lonca za hranu“ (W. Morris). Postoje znamenita mjesta na zemaljskoj kugli koja su posebnom sintezom prirodnog i humanog (kulturnog, urbanog) postala estetski amblemi. Takav jedan topos je i stari grad Sveti Stefan sa svojom prirodnom potkom (polu)ostrvcetom i sprudom (prevlakom, tombolom, zemljouzom). Sama sinteza prirodne osnove i humane nadgradnje za praktične svrhe života i odbrane ima svoju estetsku specifičnost. Zbijene kuće opasane zidinama na izdvojenoj geografskoj mikrocjelini simbolišu unutrašnju koheziju zajednice (porodice) s jasno ocrtanim spoljašnjim granicama (zidinama) i dobro kontrolisanom komunikativnošću sa spoljnim svijetom (zemljani spoj). Na nesvjesnom, implicitnom nivou ova spoljašnja urbano-prirodna konfiguracija

kao da podstiče i učvršćuje unutrašnju strukturu na relaciji društveno–porodično–individualno, javno–privatno, prirodno–humano, odbrambeno (zatvoreno) – otvoreno (komunikativno). Dakle, u nesvjesnom, doživljaj skladnog grada opasanog bedemima, vizuelno uklopljenog u prirodnu sredinu kod gledaoca izaziva osjećanja sigurnosti, solidarnosti i kontrolisane komunikativnosti, što sve čini estetsku potku cjelovitog doživljaja.

Ključne riječi: estetski doživljaj, estetski emblem, estetska aktivnost, doživljaj grada, Sveti Stefan

Prim. dr. Srđa Zlopaša, Montenegro

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF
THE AESTHETIC EXPERIENCE OF THE
CULTURAL-NATURAL UNIT OF SVETI STEFAN

Abstract: Every aesthetic experience—whether related to an artistic or architectural object, or a natural phenomenon—has its psychological dimension. Just like human psychological life as a whole, aesthetic experience includes both a conscious and an unconscious dimension: one concerning the perception of the external, material aspects of an object, and the other relating to the inner, layered, symbolic psychological aspects. This paper interprets the hidden side of the aesthetic experience of urban-natural units in general, with a particular focus on Sveti Stefan. “The inner layer of architecture represents the metaphysical layer of the human and the will to live” (Hartman, 1953). The history of aesthetics has largely been an attempt to interpret the sublime and the artistic. Kant interprets the human attraction to, and sublime fear of, landscapes that are both beautiful and dangerous (cliffs, waterfalls, gorges) as well as natural disasters. In late Romanticism, William Morris proposed that the field of aesthetics transcends art and seeks a return to the unity of craft and art, asserting that aesthetic activity encompasses everything “from a cathedral, the layout of pastures or a city, to a cooking pot” (W. Morris). There are remarkable places on Earth where a unique synthesis of the natural and the human (cultural, urban) has created aesthetic emblems. One such topos is the old town of Sveti Stefan, with its natural foundation—a small (pen) insula and sandbar (isthmus, tombolo). The synthesis of a natural base and human superstructure, serving practical purposes of living and defence, carries distinct aesthetic qualities. Densely packed houses surrounded by walls, located within a clearly defined geographic micro-unit, symbolize the inner cohesion of the community (family), with clearly marked

external boundaries (walls) and well-regulated communication with the outside world (land connection). On an unconscious, implicit level, this external urban-natural configuration seems to stimulate and reinforce internal structure along the axes of social-familial-individual, public-private, natural-human, defensive (closed)–open (communicative). Thus, on an unconscious level, the experience of a harmonious walled town visually integrated into its natural surroundings evokes feelings of safety, solidarity, and regulated communication—elements that form the aesthetic fabric of a holistic experience..

Keywords: aesthetic experience, aesthetic emblem, aesthetic activity, experience of the city, Sveti Stefan

Mr Lucija Đurašković, Crna Gora

KULT SVETOG ARHIĐAKONA
STEFANA U PAŠTROVIĆIMA

Sažetak: Kult Sv. arhiđakona Stefana u Paštrovićima ima duboke istorijske i duhovne korijene, odražavajući se kroz sakralne objekte, narodne predaje i religijske običaje. Iako je manastir Praskvica bio najznačajniji duhovni i administrativni centar Paštrovića, crkve posvećene Sv. arhiđakonu Stefanu nalaze se u manastirima Duljevo i Reževići, kao i na poluostrvu Sv. Stefan, koje nosi njegovo ime. Ostale važne crkve u regiji posvećene su uglavnom Sv. Nikoli, Sv. Trojici, Sv. Dimitriju, Sv. Savi i Presvetoj Bogorodici, što ukazuje na bogatstvo vjerske tradicije. Rad istražuje istorijski razvoj kulta Svetog Stefana, njegov značaj u identitetu Paštrovića i uticaj na očuvanje kulturno-vjerskog nasljeđa kroz vjekove.

Ključne riječi: kult Sv. arhiđakona Stefana, Paštrovići, manastir Praskvica, Duljevo, Reževići, poluostrvo Sveti Stefan, crkve, religija, tradicija, identitet, narodna predanja

Lucija Đurašković, MA, Montenegro

THE CULT OF SAINT ARCHDEACON STEPHEN IN THE PAŠTROVIĆI REGION

Abstract: The cult of Saint Archdeacon Stephen in the Paštrovići region has deep historical and spiritual roots, reflected in sacred architecture, folk traditions, and religious customs. Although the Praskvica Monastery was the most significant spiritual and administrative center of Paštrovići, churches dedicated to Saint Stephen are also found in the monasteries of Duljevo and Reževići, as well as on the Sveti Stefan peninsula, which bears his name. Other important churches in the region are mostly dedicated to Saint Nicholas, the Holy Trinity, Saint Demetrius, Saint Sava, and the Holy Virgin, highlighting the richness of religious tradition. This paper explores the historical development of Saint Stephen's cult, its significance in the identity of the Paštrovići, and its impact on the preservation of cultural and religious heritage through the centuries.

Keywords: Cult of Saint Archdeacon Stephen, Paštrovići, Praskvica Monastery, Duljevo, Reževići, Sveti Stefan Peninsula, churches, religion, tradition, identity, folk tradition

Prof. dr Siniša Jelušić, akademik, Crna Gora

STEFAN MITROVIĆ – PJESNIK I MUČENIK

Sažetak: S obzirom na opštu temu skupa (Sveti Stefan: kulturno nasljeđe Paštrovića), posebno imajući u vidu segment kulturnog nasljeđa, važno je ukazati na pjesničko stvaralaštvo Stefana Mitrovića (1909–1985) i ne manje na istoriju razvoja njegove tragične ličnosti. Posebno se ima u vidu podatak da je Mitrović rođen upravo na Svetom Stefanu, da predstavlja nesumnjivo značajno ime kulturne istorije Paštrovića i da njegovo djelo još uvijek nije integralno istraženo. Izvod iz njegove autobiografije (Nekoliko podataka o meni) ukazuje na to da je veoma rano počeo objavljivati stihove (u zagrebačkoj *Mladosti*, koju je uređivao Antun Barac). Utoliko je njegovo pjesništvo neophodno istraživati u dijahronijskoj/razvojnoj ravni, kako bi se ukazalo na diferencijalne karakteristike posebnih faza njegovog stvaralaštva. Jer se u dosadašnjim pristupima njegov opus sasvim uopšteno situirao u pokret socijalne literature (1928–1941), bez preciznijeg određenja i razlikovanja u njegovoj genezi. Posebno mjesto u radu zauzima skica za analizu njegove po svemu tragične ličnosti, ideološko sukobljavanje i potom zatvorsko stradanje koje ga svrstava u red mučenika za ideju kojoj je bio posvećen.

Ključne riječi: Stefan Mitrović, pjesništvo, angažman, dijahronija, ličnost, ideologija, stradanje

Prof. dr. Siniša Jelušić, Academician, Montenegro

STEFAN MITROVIĆ – POET AND MARTYR

Abstract: Considering the overall theme of the conference (Sveti Stefan: Cultural Heritage of Paštrovići), and especially its focus on cultural heritage, it is important to highlight the poetic work of Stefan Mitrović (1909–1985), as well as the history of the development of his tragic persona. Notably, Mitrović was born on Sveti Stefan itself, and he undoubtedly represents a significant figure in the cultural history of Paštrovići, though his work has yet to be fully explored. An excerpt from his autobiography (Several Notes About Me) reveals that he began publishing poetry at a very young age (in *Mladost* from Zagreb, edited by Antun Barac). For this very reason, his poetry must be examined in a diachronic/developmental framework, in order to identify the differential characteristics of distinct phases in his creative output. Previous approaches have generally positioned his oeuvre within the movement of social literature (1928–1941), without more precise definitions or distinctions regarding its genesis. A special section of this paper offers an outline for analyzing his tragic persona, his ideological conflicts, and subsequent imprisonment, which places him among those martyred for the idea to which he was devoted.

Keywords: Stefan Mitrović, poetry, engagement, diachrony, persona, ideology, suffering

BILJEŠKE | NOTES

[illegible]

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Izdavač | Publisher
NVU „Sveti Stefan naš dom“, Sveti Stefan

Za izdavača | For the Publisher
Dijana Rađenović

Lektura i korektura | Language Editing
Mr Stanka Janković Pivljanin

Prevod, lektura i korektura (engleski)
| Translation and Language Editing (English)
Mr Milica Stanić Radonjić

Dizajn i prelom | Design and Layout
MM Digital d. o. o., Budva

Štampa | Print
Pro File, Podgorica

Tiraž | Circulation
350

CIP - Каталогизacija у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9911-9583-0-3
COBISS.CG-ID 33548804

